

MedieKultur 31

2000

© Copyright: Forfatterne og MedieKultur
Omslag: John Adam Lindeballe, MAA, IDD

Tryk: Werk's Offset, Aarhus
ISSN 0900-9671

Redaktion

Lisbet Borker, Øregård Gymnasium: lborker@hotmail.com
Stig Hjarvard (anmeldelsesredaktør): stig@hum.ku.dk
Christian Jantzen, Aalborg Universitet: jantzen@hum.auc.dk
Hanne Løngreen, Roskilde Universitets Center: hannesisimiut@hotmail.com
Tove Arent Rasmussen, Aalborg Universitet: tover@hum.auc.dk
Henrik Søndergaard, Københavns Universitet (ansv.): henriks@hum.ku.dk
Thomas Tufte, Københavns Universitet: tufte@hum.ku.dk

Redaktions- og tidsskriftadresse

MedieKultur
Niels Juelsgade 84
8200 Aarhus N.
Tlf. 89421925 (kl. 9-15)
Web: <http://www.mediekultur.dk>

Giro

4 10 62 96

Priser

Abonnement for 1993/94 (nr. 21 og 22): 160 kr., 1994/95 (nr. 23 og 24): 160 kr., 1996/97 (nr. 27+28): 160, 1998/99 (nr. 29 og 30) 160 kr., studerende: 100 kr.

Enkeltnumre: 90 kr.

MedieKultur nr. 1, 2, 3, 7, 10, 14, 15, 17, 19, 20, 21 og 26 er udsolgte (se temaoversigten bagerst i dette nummer)

Nummer 14-27: Ved køb af mindst 5 numre i samme bestilling: 50 kr. pr. eksemplar. Nummer 4-13: 30 kr. pr. eksemplar. Ved køb af mere end 2 numre: 20 kr. pr. eksemplar. Tidligere numre af det gamle

Massekultur og medier: 20 kr. pr. eksemplar.

Abonnement og enkeltnumre bestilles ved henvendelse til redaktion.

Udgiver

Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark

Udgivet med støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd

Indledning

Ikke blot vokser Bogproduktionen foruroligende i de gamle Kulturlande; Skrivelysten og Skrivefærdigheden er steget enormt; [...] men ogsaa nye Landes Litteratur maa der regnes med, som ingen tidligere i Europa tænkte paa: Amerikas videnskabelige Produktion er jo uundværlig, Indien, Australien og Japan producerer i tilgængelige Sprog betydelige Arbejder, som det er skæbnesvangert at overse. Verdensudviklingen har gjort Verden mindre, og man vil vide Besked om Forhold, der tidligere slet ikke eksisterede for den oplyste Bevidsthed.

Sådan skrev overbibliotekar H.O. Lange i *Haandbog i Bibliothekskundskab*, København 1916. Citatet er interessant for en nutidig betragtning, fordi det sætter tre forhold i relief. For det første varsler det videnssamfundets komme på et tidligt tidspunkt og stiller spørgsmålet om, hvordan vi skal overkomme at indsamle, lagre og bearbejde al den tilgængelige information, som »som det er skæbnesvangert at overse«. For det andet inddrager det et globalt perspektiv på viden. Intet land kan tillade sig at ignorere den viden, der findes i andre lande. Ydermere er det ikke længere tilstrækkeligt at være europæisk orienteret. Hele verden må inddrages. For det tredje fokuser citatet på *bogen* som det centrale medie for vidensproduktion. Det er skriftkulturens informationssamfund, der indvarsles, mens andre medier ikke tænkes ind i sammenhængen.

Alle iagttagelser er fremsynede i forhold til den udvikling, der kom til at præge det 20. århundrede. Varslingen af videnssamfundet og globaliseringen kom til at holde stik. Og det skriftkulturelle perspektiv blev langt op i århundredet dækkende for den diskussion, der kom om informationsstyring og forskningsstyring. Den debat, som H.O. Lange rejste, finder sin direkte fortsættelse hos Johan Fjord Jensen i *Babel og tomrum* 1996. Heri finder vi en diskussion af, hvilke strategier der er rimelige, når problemet om hvordan vi skal forholde os til den uoverskuelige mængde af information skal finde en løsning. Fjord Jensen advarer mod de udbredte instrumentelle løsninger som artikler i stedet for bøger, abstrakter i stedet for artikler, søgeord i stedet for abstrakter, og anbefaler i stedet, at man anerkender forskellene mellem henholdsvis naturvidenskaberne og humaniora samt samfundsvidenskaberne og indretter forskningsstyringen derefter.

I forlængelse af det skriftkulturelle perspektiv er det interessant, at nyere forskning har plæderet for, at computeren – blandt meget andet – skal forstås som et medie for en ny skriftteknologisk revolution. Hvor man ofte betoner computermediets særegenhed som medie ved at betone dets karakter af multimedie, dvs. et medie, der integrerer eksisterende medier i sig, dér gør f.eks. Niels Ole Finemann opmærksom på, at computermediet er baseret på, hvad han kalder »skriftkulturens erobring af den visuelle repræsentation« (jf. diskussionen i Jens F. Jensen (red.) *Multimedier Hypermedier Interaktive Medier* 1998).

Samtidig er det tankevækkende, at begrebet om et videnssamfund eller et informationssamfund i dag i høj grad bygger på en historisk grovopdeling af udviklingen i store klumper som det før-industrielle samfund, industrisamfundet og informationssamfundet. Og at informationssamfundet i den sammenhæng altid forbindes med udviklingen inden for de nyeste informations- og kommunikationsteknologier eller i hvert fald med den radikale horisontudvidelse, som disse teknologier muliggør og inviterer til. Når vi bruger begrebet informationssamfund, eller som en af bidragyderne her i nummeret, Lars Qvortrup, foretrækker, »det hyperkomplekse samfund«, så indtænker vi normalt også den medieeksplosion, der er foregået siden det 20. århundredes begyndelse, fordi den er med til at flytte opmærksomheden fra menneskenes stofskifte med naturen til menneskenes ofte medieforniklede stofskifte med hinanden. Et stofskifte, hvor opmærksomheden i stigende grad har flyttet sig fra gruppen, kollektivet, institutionen og organisationen til individet. Og fra de trykte medier – bogen, avisen, magasinet – til lyd-, musik-, tale-

og billedmedierne – radioen, filmen, fjernsynet og computeren.

Mediernes udviklingsperspektiv ligger helt klart uden for H.O. Langes interessefelt og horisont. Det er ikke så mærkeligt i betragtning af tidspunktet. De nye medier var i fuld gang med at udfolde sig i praktisk og organisatorisk sammenhæng, men begrebet »medie« indgik knapt nok i sproget. *Ordbog over det danske Sprog* 1932 nævner således tre betydninger af opslaget »medie«, nemlig mellemevej, mellemed og formidler, men går ikke ind på den moderne betydning. Og hvis man forsøger sig med opslaget »massemedie«, ja, så mangler det mellem »massekælder« og »massemord«. Set fra det perspektiv er der langt fra H.O. Lange til i dag, hvor ikke blot medierne er på dagsordenen, men hvor vi er i fuld gang med at diskutere, hvordan remediering foregår, og hvad den bevirker. Mediernes udvikling gennem hele det 20. århundrede har fremkaldt en situation, hvor forskningen er på jagt efter et nyt mediebegreb, et begreb, der kan inkludere gamle og nye medier og den måde, der blandes på. En nylig spidsformulering lyder »Et medie er et, som remedierer« (»a medium is that which remediates«). Det lanceres i J.D. Bolters og R. Grusins bog *Remediation* (1999), og det tilkendegiver i al sin kortfattedhed, at mediebegrebet allerede – igen – er under forvandling. Det er ikke første gang, det er sket. Det sker hver gang et nyt medie føjer sig til de allerede kendte, fordi de eksisterende mediers funktion, brug, indbyrdes forhold ændrer sig med tilkomsten af et nyt. Den mundtlige overlevering fik sin status forandret af skriftsproget. Bogmediet fik sin status ændret af filmen. Aviserne fik deres status ændret af radioen. Senere fik radioen sin status ændret af fjernsynet, og i dag er fjernsynets status ved at blive ændret af computermediet.

Indlysende nok stiller det medieforskningen over for store opgaver, at dets genstandsfelt er i bestandig fluktuation. Der er producenter, der er medieprodukter, der er modtagere. Men forholdet mellem medieprodukterne ændres uafsladeligt, lige som der også hele tiden sker ændringer i afsender- og modtagerforhold. Hvad betyder dette? Hvordan kan vi begribe det, og hvad kan vi bruge det til, hvis vi kan indfange dets betydning? Sådanne spørgsmål er unægteligt centrale for medieforskningen, og alt efter synsvinkel er der forskellige svar på dem.

Dette nummer af *MedieKultur* forsøger at indkredse nogle af svarmulighederne. Det sker i forlængelse af en temadag, som Statens Humanistiske Forskningsråd afholdt i september 1999. Formålet med dagen var at gøre status over dansk film- og

medieforskning. Foranlediget af såvel årtusindskiftet som trangen til at danne sig et overblik over forskningens tilstand inden for en forholdsvis ny branche blev temadagen tilrettelagt, så den omfattede historiske tilbageblik, men også vurderinger af de udfordringer som den globale mediekultur stiller medieforskningen i dag.

Hovedparten af de artikler, der bringes her, tager udgangspunkt i de mundtlige oplæg til seminarer. For at komme lidt bedre rundt om relevante problemstillinger end tiden på temadagen tillod, har redaktionen indkaldt yderligere tre artikler, som hermed indsættes i sammenhængen. Da de fleste bidragsydere har bestræbt sig på at give en fyldig oversigt over deres forskningsområde, er litteraturhenvisningerne som en service til læserne ganske omfattende.

Bidragenes rækkefølge er struktureret ud fra fire overordnede temaer. De første tre artikler giver bud på film- og medievidenskabens faghistorie. Ib Bondebjerg præsenterer *Hovedstrømninger i dansk film- og medieforskning* ud fra de forskellige teoretiske paradigmer, som har sat forskningsdagsordenen i de seneste 30 år. De paradigmatisk forandringer viser, at den danske medieforskning følger den internationale nøje. I Peter Schepelerns artikel om *Ny dansk filmforskning* gives et udførligt overblik over de bidrag til filmteori, -analyse og -historie som forskellige forskningsmiljøer har leveret især i 1990'erne. I *Dansk medieforskning igennem de seneste 30 år* argumenterer Frands Mortensen for, at dansk medieforskning har leveret sine stærkeste bidrag inden for det empirisk-analytiske arbejde. Derfor bør dens historie beskrives ud fra denne indfaldsvinkel.

Det andet tema er medieudviklingens udfordringer til forskningen. I artiklen *Fra ideologisk invasion til kulturelle møder* giver Stig Hjarvard et overblik over 30 års dansk forskning i internationale medieforhold. Artiklen viser, hvorledes blikket for disse forhold har ændret sig, men også hvilke udfordringer globaliseringen stiller medieforskningen over for.

Jens F. Jensen diskuterer i *Medielandskabets Post Mediasaurus?* de aktuelle forandringer i medielandskabet, som udfordrer massemediernes status, og derfor også stiller spørgsmålstejn ved medieforskningens fremtidige vilkår.

Lars Qvortrup diskuterer efterfølgende, hvad det vil sige at opfatte *Computeren som medie*, og i særdeleshed hvordan humaniora bidrager til computerforskningen.

Forskning i mediernes modtager- og afsenderled udgør tredje tema. Receptionsforskningen har været en af de dagsordensættende paradigmer i ny-

ere medieforkning, men som Kim Schrøder siger: *Pionerdagene er forbi!* og hvor går receptionsforskningen så hen? Artiklen giver et bud på nye 'veje': altså nye metoder. I den efterfølgende artikel af Birgitte Holm Sørensen & Birgitte Ravn Olesen, *Nye medier – en udfordring til børnemedieforskningen*, diskuteres, hvorledes computermidiet ændrer børns mediekultur, og samtidig hvordan dette medie udfordrer forskernes måde at undersøge denne kultur på. Artiklen giver således et bud på et nyt forskningsprogram. I modsætning til receptionsforskningen har forskningen i afsenderleddet haft svært ved overhovedet at blive programsat. Kirsten Frandsen argumenterer i sin artikel *Forskning og afsenderleddet* for vigtigheden af dette forskningsfelt og diskuterer de risici og problemer, der ligger i produktionsanalysen.

De to sidste bidrag omhandler ikke mindst forskningspolitiske forhold. Klaus Bruhn Jensen påpeger i *Fakultetet for Medier, Kommunikation og Kultur*, at medieforskningen er blevet voksen, og at en af de fremmeste opgaver nu er at skabe nye rammer for dens tværfaglige dimensioner. I Kirsten Drottners artikel *Konvergens og divergens* påpeges nødvendigheden af en mediesociologi, der analyserer den voksende modtagerdivergens, som kan blive konsekvensen af mediekonvergens. Desuden plæderer artiklen for en satsning på videnskabelig pluralitet i forbindelse med rekrutteringen til medieforskningen.

Redaktionen og Gunhild Agger (SHF)